

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN SİYASALLAŞMASI VE BATI/BATILILAŞMA ALGISI¹

POLITICIZATION OF TURKISH NATIONALISM AND WESTERN/ WESTERNIZATION PERCEPTION

Nuray Altındağ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, altindag.nuray@gmail.com

Özet

Yaklaşık 200 yıldır Batı etkisi, Türkiye'nin modernleşmesinde, iç ve dış politikasının şekillenmesinde en önemli faktörlerden birisi olagelmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde Batılılaşma politikası devleti kurtaracak yegâne yol olarak görülürken, Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğindeyse, Batı etkisi hem ulus inşasında hem de sekülerleşme, demokratikleşme gibi temel süreçlerde baskın bir faktör olmayı sürdürmüştü; böylelikle Türkiye, Batılılaşma yönünde çok daha somut adımlar atmıştır. Aynı zamanda bir demokratikleşme süreci olduğu da savunulabilecek Türk modernleşmesi/Batılılaşmasına, Türkiye siyasetinin her zaman temel taşlarından biri olan Türk milliyetçiliğinin yaklaşımıyla önemli bir çalışma konusu olmuştur. Bu çalışma da Türk milliyetçiliğinin siyasallaşması sürecini ve bu süreç içerisindeki Batı ve Batılılaşma algısını incelemektedir. Ayrıca yakın tarihteki Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine dair Türk milliyetçiliğinin TBMM'deki en büyük siyasi temsili Milliyetçi Hareket Partisi'nin yaklaşımı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Modernleşme, Türk Milliyetçiliği, Avrupa Birliği, Milliyetçi Hareket Partisi.

JEL Sınıflandırması: F79, N40, N44, N45

Abstract

For about 200 years, the impact of the West has been one of the most important factor on modernization of Turkey and shaping of its domestic and foreign policy. As Westernization policy was considered to be the only way to save the state during the last period of the Ottoman Empire, the impact of the West remained a dominant factor both in the building of the nation and in fundamental processes such as secularization and democratization during the Republic period; thus, Turkey took more concrete steps towards Westernization. At the same time, Turkish nationalism was always one of the

¹ Bu çalışma "Batı'nın Türkiye Üzerindeki Siyasi Etkisine Yönelik İki Söylem Örneği: Bir MHP-BDP/HDP Karşılaştırması" başlıklı yüksek lisans tezimin bir bölümünün geliştirilmesiyle oluşturulmuştur. Katkı ve desteğini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Cengiz Dinç'e teşekkürü borç bilirim.

cornerstones of Turkish policy in terms of Turkish modernization/Westernization, which one might advocate was a democratization process. This paper examines the politicization process of Turkish nationalism and the Western/Westernization perception during this process. Furthermore, the paper evaluates the approach of the Nationalist Movement Party, which is the biggest political representative of Turkish nationalism in TGNA in terms of the European Union-Turkey relations in recent history.

Keywords: Westernization, Modernization, Turkish Nationalism, European Union, Nationalist Movement Party.

JEL Classification: F79, N40, N44, N45

1. GİRİŞ

Yaklaşık 200 yıldır, Batı etkisi, Türkiye'nin modernleşmesinde, iç ve dış politikasının şekillenmesinde en önemli faktörlerden birisi olagelmıştır. İlk olarak III. Selim ve II. Mahmut Dönemi'nde askeri alanda yapılan yeniliklerle başlayan Batı'yı yakalama çabaları, ardından Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla devlet ve halk arasındaki ilişki de yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. Yönetimdeki değişikliklere dair reformlar Kanun-i Esasi, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet'in ilanı ile devam etmiştir. Padişahın yetkilerini sınırlandıran, daha özgürlükçü ve eşitlikçi yeni yapı, Batı orijinli fikir akımlarının da tartışılmasına olanak tanımıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde ise, Batı etkisi hem ulus inşasında hem de sekülerleşme, demokratikleşme gibi temel süreçlerde baskın bir faktör olmayı sürdürmüş ve Türkiye, Batılılaşma yönünde çok daha somut adımlar atmıştır. Tartışmasız ulusal lider olarak ortaya çıkan Mustafa Kemal için de temel amaç, sık sık tekrarladığı kendi ifadesiyle, "çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak" şeklinde formüle edilmiştir. Bu yolda Türkiye'nin önünde uygulanabilir model Batılı ülkelerde bulunmuş ve yapılan reformlarla Türkiye'yi İslam'a dayalı Osmanlı geçmişinden kopararak, Batı'ya yaklaştıracak etkili bir yol seçilmiştir. Başka bir ifadeyle Kemalist reformlarda temel amaç, toplumun Batılılaştırılması, sekülerleştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren hız kazanan genelde milliyetçilik özelse Türkiye milliyetçiliği ideolojisi de Cumhuriyet döneminin ana eksenlerinden biri olmuştur. Geçmişten bugüne Türkiye politikasının temel belirleyicisi olan bu iki temel yaklaşımın birbiriyle olan ilişkisi ise oldukça

önemli görülmektedir. Batılılaşma sürecine, Türkiye siyasetinin her zaman temel taşlarından biri olan Türk milliyetçiliğinin yaklaşımını incelemek için Osmanlı döneminden itibaren gelişimine ve tarihsel sürecine değinmekte fayda vardır.

2. OSMANLI DÖNEMİNDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE BATILILAŞMA ALGISI

Türk adını ilk defa kullanan ve milliyetçi bir üslupla yazıldığı iddia edilebilecek Orhun Kitabeleri, Türk milliyetçiliğinin tarihi köklerine ulaşılması açısından önemli görülmektedir. Aynı şekilde Kaşgarlı Mahmut'un Türk dilini ve Türklüğün önemini belirterek, milli bilinç oluşturmada etkili olan *Dîvânü Lugati't-Türk* eserini de bu açıdan değerlendirmek mümkündür. Ancak Batı'daki anlamıyla Türk milliyetçiliğinin gelişimi Osmanlı'da 18. Yüzyılda başlayabilmiştir. Bu noktaya François Gergeon da "Bugünkü Türk milliyetçiliğini anlamak için oluşum yıllarına, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu önceleyen çeyrek yüzyıla geri dönmek kaçınılmazdır." diyerek vurgu yapmıştır (Georgeon, 2008a, s. 23). Söz konusu sebeplerle Türk milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini incelemek amacıyla Batı'daki milliyetçiliğin fikri temellerine ve Osmanlı'da yarattığı etkilere değinmekte fayda vardır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki millet sistemi vatandaşları temel olarak Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak ikiye ayırmıştır. Katolik Hıristiyanlar, Ortodoks Hıristiyanlar ve Yahudiler gayrimüslim cemaat içinde ayrı ayrı milletler olarak sayılırken; Müslüman halk etnik farklılıklarına bakılmaksızın tek bir millet olarak kabul edilmiştir (Sarıнай, 1994, s. 39). Bu anlamda Osmanlı vatandaşlarının etnik değil dinsel öğelerle tanımlandığını ve dolayısıyla millet sistemindeki kimliğin oluşumunda dinin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Osmanlı İmparatorluğu, dinsel bağınazlıktan uzak bir anlayışla sınırları içindeki vatandaşlarına büyük bir hoşgörülle yaklaşarak dinlerini ve kültürel kimliklerini sürdürmelerine izin vermiştir. Örneğin, Ortodoks Patriği, Papa'ya yazdığı mektubunda kilisenin tam bir serbestlik içinde olduğunu ifade etmiştir (Sander, 2009, ss. 60-62).

Osmanlı'nın kurucu unsurlarının Türk etnik kökenine dayanmasına rağmen kimliğini Türklükten değil de İslamiyet'ten alması dikkat edilmesi gereken bir ayrıntıdır (Karpat, 1995, s. 26). Öyle ki Osmanlı'nın İslami motifleri

kullanarak inşa ettiği kimlik, Türklerin de kendilerini ve toplumsal yapılarını tamamen İslami değerler çerçevesinde tanımlamalarına sebep olmuştur. Aynı noktadan hareketle Lewis “Osmanlı Türkleri, kimliklerini İslam dini içerisinde eritme konusunda belki de daha önceki İslam toplumlarının hepsinden daha ileriye gittiler ve kendilerini nerdeyse tüm diğer Müslümanlardan fazla bir şekilde İslam’la özdeşleştirdiler.” yorumunu yapmaktadır (Lewis, 2013, s. 20). Millet sisteminin vatandaşları sınıflandırmadaki etkisiyle de tarihsel süreçte Osmanlı-Batı karşıtlığı öncelikle din temeline dayandırılmıştır.

Parlak dönemlerinde güvenlik, siyaset ve ekonomi gibi alanlarda Batı ile aynı kulvarda olan ve hatta dönem dönem Batı’ya hükmedebilen Osmanlı’nın gerilemeye başlamasıyla üstünlüğünü kaybetmesi çok sayıda sorunu da beraberinde getirmiştir. Rönesans, Reform ve Sanayi Devrimi ile her geçen gün güçlenen Batı, Osmanlı üzerindeki etkisini de aynı oranda artırmaya başlamıştır. Böylelikle Batı karşısındaki eski gücünü yeniden yakalama isteğiyle Osmanlı’da da reform hareketleri görülmeye başlanmıştır. Ancak bu reform hareketlerine karşı, bir taraftan da Batılılaşmaya karşı muhafazakâr bir direnç ortaya çıkmıştır. Osmanlı’nın Batılılaşma ve bir anlamda modernleşme amacıyla başlattığı reform girişimlerinden itibaren ortaya çıkan bu reformistler ve muhafazakârlar çatışması Cumhuriyet dönemine de miras kalmıştır.

Son derece geniş bir alt yapısal ve felsefi arka planı olan milliyetçilik, Batı toplumlarında doğal süreçleri içinde gerçekleşen Aydınlanma Dönemi ve özellikle Fransız İhtilali gibi gelişmelerden sonra, toplumsal dönüşümlerin tamamlanması ve bazen imparatorlukların parçalanarak yeni devletlerin kurulması bazen de devletlerin birleşmesi gibi sonuçları beraberinde getirmiştir. Batı’daki bu doğal süreçlere karşın, Osmanlı’daki milliyetçiliğin ise daha çok tepkisel bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle Türk milliyetçiliği de Hıristiyan azınlıkların milliyetçilikleri de Osmanlı’da kendiliğinden oluşmamıştır (Akça, 2003, s. 47). Burada önemli olan bir nokta da milliyetçiliğin gerektirdiği bazı siyasi talep ve dinamiklerin Osmanlı’da var olmaması ile ilgilidir. Örneğin; Schnapper’e göre demokrasi talebi doğrudan milliyetçiliğin ortaya çıkışı ile ilgilidir (Schnapper, 1995, s. 17). Oysa Osmanlı’da demokrasi talep edilmemiş ve dinden bağımsızlaştırılmış bir milliyetçilik anlayışı oluşmamıştır. Elbette literatürde sıklıkla tekrarlandığı üzere Osmanlı gibi çok

uluslu bir devlet içinde gelişecek milliyetçilik fikrinin, olumsuz sonuçlar doğurma ihtimali de milliyetçiliğin geç gelişiminde etkili olmuştur. Ayrılıkçı düşüncelerin gelişmesi var olan dağılmanın hızlanacağı endişesini yaratmış ve bu korku, çarenin öncelikli olarak diğer fikirlerde aranmasıyla, Türkçülüğün sürekli ötelenmesine sebep olmuştur. Bu konuda Mardin de Batı milliyetçiliği kuramcılarının, her milletin kendi devletine sahip olması gerektiği fikriyle taraftar toplamaya çalıştıklarını vurgulayarak, Osmanlı'nın yapısı gereği bu ideale yaklaşmasının söz konusu olamayacağını dile getirmiştir (Mardin, 2009, s. 94). Nitekim bu korkular bir anlamda haklı çıkmış ve milliyetçi düşünceler, Avusturya-Macaristan ve Rus Çarlığı gibi diğer çok uluslu devletlerle beraber Osmanlı'nın da dağılma sebepleri arasında yerini almıştır (Akça, 2003, s. 57). Sonuç itibarıyla Batı toplumları çoktan milliyetçi düşünceyle tanışmışken; ana hatlarıyla ele almaya çalıştığımız sebeplerle Osmanlı'da milliyetçilik hareketleri 18. Yüzyıl başlarına kadar görülmemiştir.

Genelde milliyetçilik, özeldense Türkçülük fikri, Osmanlı'nın Batı karşısındaki eski gücüne tekrar ulaşması amacıyla ortaya atılan İslamcılık, Osmanlıcılık fikirleriyle beraber oluşturulmuştur. Modernleşme politikalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan Türkçülük fikrinin gelişmesinde etkili olan bazı faktörleri değerlendirmekte fayda vardır. Osmanlı'da Türk milliyetçiliğini ortaya çıkaran bu faktörleri genel olarak savaşlar, ticari ilişkiler ve reform hareketleri olarak gruplandırmak mümkündür. Kaybedilen topraklarla beraber Osmanlıcılık fikrinin zayıflaması, ticari ilişkilerde Osmanlı Türklerinin azınlıklar kadar fayda sağlayamaması ve reformlar sonrasında toplumda yaşanan gerilimler Osmanlı'da Türk milliyetçiliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Dönem içindeki nüfus hareketleri de bu açıdan önemli görülmektedir. Örneğin; Rusya'nın Orta Asya ve Kafkasya'yı ele geçirmek için bölgedeki baskısını artırması ve bölge halkının göçe zorlanması önce Karadeniz kıyısından Kırım Tatarlarının sonra Orta Asya'dan Tatar ve Çuvaş Türklerinin ve son olarak Kafkasya'dan Çerkes ve Nogay Türklerinin Osmanlı topraklarına yönelmesine sebep olmuştur (McCarty, 2012, s. 37). Rusya'daki milliyetçi akımlardan etkilenmiş olanlar da dahil olmak üzere çok sayıda aydın Osmanlı'ya göç etmiş ve Türk milliyetçiliğinin oluşmasında önemli roller üstlenmişlerdir (Göçek, 2008, s. 66). Nitekim bu bölgelerden gelen Yusuf Akçura, İsmail Gasprıralı, Zeki Velidi

Togan ve Sadri Maksudi Arsal gibi Tatar bilim ve siyaset adamları sahip oldukları Türkçü birikimi Anadolu'ya getirerek Türkleşme fikrine büyük bir hareketlilik kazandırmışlardır (Togan, 1981, ss. 562-563). Aynı zamanda Osmanlı'da önemli sayılabilecek derecede Tatar, Özbek ve Çerkes topluluğunun oluşması Osmanlı aydınlarının Orta Asya'ya ilgisini artırmıştır (Kushner, 2009, ss. 32-33). Bölgedeki baskı elbette burada yaşayan Türk topluluklarının kimliklerini koruma eğilimine gitmesine de sebep olmuştur. Söz konusu baskıya son verme çabaları Türk toplulukları arasında birlik olma bilincinin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Karakaş, 2000, s. 139). Orta Asya'da 1860'larda gerçekleşen Rus ilerlemesi neticesinde Türk hanlarının yardım çağrıları ise Osmanlı'da da Türk kimliğine duyulan hassasiyeti artırmıştır (Göçek, 2008, s. 66). Açıklanmaya çalışıldığı üzere dönem içindeki nüfus hareketleri, Osmanlı'da Türkçülük fikrinin gelişmesine büyük oranda katkı sağlamıştır.

Türk milliyetçiliği fikrine kaynak oluşturan bir diğer etki de Almanya'dan gelmiştir. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren daha çok Almanya ile yapılan ittifaklar iki devleti yakınlaştırmıştır. Bu yakınlaşma Türklerin Alman fikirlerinden haberdar olmalarına ve birbirlerinden etkilenmelerine sebep olmuştur. Osmanlı'daki Türkçülük fikirlerine Almanya'nın etkisi daha çok kültürel yollarla gerçekleşmiştir. Georgeon da Yusuf Akçura'nın İttihat Terakki içinde büyük bir etkisi olduğunu ve bunun Jön Türkleri Alman yanlısı politikaya yönlendirdiğini savunmuştur (Georgeon, 1996, s. 118).

Türk milliyetçiliğinin birden fazla kaynağının olması en başta bu fikrin farklı şekillerde anlaşılmasını ve farklı şekillerde ifade edilmesine sebep olmuştur. Bu sorunun yanı sıra taklitçi bir Batıcılığı eleştirmesi sebebiyle bir taraftan Batı'ya karşı durmuş fakat modernleşmenin ancak Batılı tarzda bir milliyetçi ideoloji ile sağlanabileceği savunulmuştur. Bu iki düşüncenin bir araya gelmesi Türk milliyetçiliğinin belki de hala devam etmekte olduğu savunulabilecek paradoksunu oluşturmuştur.

Batı'dan gelen fikirlerin öncelikle edebiyat yolu ile ifade edilmesi, Türkçülük fikrinin de öncelikle bu alanda gözlemlenmesini sağlamıştır. Ahmet Cevdet Bey, Velet Çelebi, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura gibi Türk milliyetçiliğinin fikir babaları sayılabilecek aydınların dergi ve

gazetelerdeki eserleri, Türkçülük etrafında toplanmış bir kamuoyunun oluşmasında son derece etkili olmuştur. Yazarların önerileriyle Arapça ve Farsça kökenli sözcükler atılarak yerlerine Türkçe karşılıklarının kullanılması yoluyla dil ve edebiyatta sadeleşme çalışmalarına başlanmıştır (Kili, 1981, s. 178). Bu konuda Ömer Seyfettin ve Genç Kalemler Dergisi'nin faaliyetleri de oldukça etkili olmuştur. Özgürlük, adalet, eşitlik gibi fikirlerin yanı sıra Osmanlı'ya Batı'dan gelen milliyetçi düşünce aydınlar arasında bir tartışma ortamı meydana getirerek Türkçülük fikrine faaliyet alanı sağlanmıştır.

Tüm toplumları etkisi altına alan modernleşme ve getirdiği birey, vatan, millet, milliyetçilik, milli egemenlik, ulus-devlet, kimlik gibi evrensel kavramlar Osmanlı'nın da toplumsal yapısının tekrar tasarlanmasında kullanılmıştır (Şen, 2008, ss. 438-439). Böylelikle Osmanlı millet sistemi, milliyetçilik akımının kimlik ve millet oluşturma fikrinden etkilenecek, kendi kaderini tayin etme hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen ilk isyan hareketlerini tecrübe etmiştir. Sonuç olarak Osmanlı'daki millet kavramı değişmiş ve Fransız İhtilali'nin şekillendirdiği içeriğine yaklaşmaya başlamıştır. Osmanlı'nın dağılma nedenlerinden biri olarak gösterilen milliyetçiliğin, milli bir devlet kurma idealiyle Cumhuriyet kurucularının asli unsur olarak Türklüğü kabul etmeleri sonrasında birleştirici bir araç olarak kullanılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

3. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE BATILILAŞMA ALGISI

Cumhuriyet'in Türklüğe olan yaklaşımına ve uyguladığı politikalara yönelik farklı yorumlar yapılmıştır. Örneğin; Karpat, Türk milliyetçiliğinin Türk olmayan vatandaşlara karşı tutumunu asimilasyon politikalarıyla açıklamıştır. Bu yolla milli dayanışma duygusu yaratılmış ve milletin karakterine uygun bir kültürel gelişme ortamı sağlanmıştır (Karpat, 2010, s. 333). Diğer taraftan Muhsin Yazıcıoğlu, Türk milliyetçiliğinin asimle edici bir karakterinin olmadığını savunmuştur. Yazıcıoğlu'na göre Türk milliyetçiliği emperyalist değil, emperyalizm karşıtıdır ve bu yönüyle bir savunma milliyetçiliği olarak gelişmiştir (Yazıcıoğlu, 1998, s. 154). Söz konusu sebeplerle Türk milliyetçiliğinin tarihin hiçbir döneminde herhangi bir etnik kimliğe karşı geliştirilmiş bir fikir olmadığı savunulmuş ve başka uluslara, düşüncelere,

akımlara ve dinlere bağınazca düşmanlık temelinde politika oluşturmadığı dile getirilmiştir (Sander, 2008, s. 89).

Devleti ve toplumu dinsel ideolojiden kurtararak millet egemenliğiyle milli toplum ve milli devleti oluşturma temel amacı eşliğinde kurulan (Tanör, 1997, s. 82) Türkiye Cumhuriyeti için milliyetçilik, özellikle kuruluşunu izleyen ilk yıllarda önemli bir yer tutmuştur. Yeni oluşturulmakta olan millet adına birleştirici bir etken olarak da kullanılan fikrin, aynı zamanda kurulan yeni devletin mücadele sürecini de daha anlamlı hale getirdiğini söylemek mümkündür. Türkiye Cumhuriyet’inde milliyetçilik söylemi devletin yeni yönelimini bir gereklilik olarak kimlik ve siyaset alanlarında Osmanlı’nın eleştirisi üzerine temellendirmiştir (Coşkun, 1991, s. 43). Diğer bir ifadeyle yeni Türk devleti kendi kurumsallaşmasını eski Türk devletinin üstüne bina etmiştir (Tüfekçioğlu, 1992, s. 55).

Türkiye Cumhuriyeti, Batılı bir anlayışla Doğulu ve Müslüman özellikleri potasında eritmiş Osmanlı kimliğini tasfiye ederek yeni bir arayışa gitmiştir. Bu yeni arayış sonrasında Türk devleti kendisini Batılı ve din dışı medeniyet içinde anlamlı saymıştır. Söz konusu medeniyetin normlarını, oluşturmaya çalıştığı milletin içine yerleştirme amacı takip edilmiştir (Tüfekçioğlu, 1992, s. 79). Doğu’dan ayrılarak oluşturulmaya çalışılan yeni milli kimlikte üzerinde durulması gereken önemli bir nokta Batı ile bağlantı kurma çabasıdır. Bu konuda Tuna da yeni kimliğin Doğulu bir kimliği bariz bir şekilde kabul etmediğini dile getirmiştir (Tuna, 1991, s. 62).

Modern bir idare tarzı olması sebebiyle cumhuriyet döneminde milliyetçilik de daha çağdaş bir içerik kazanarak aynı zamanda devlete ideolojik bir temel oluşturmuştur. Burada hatırlanması gereken önemli bir nokta da Türk devletinin kuruluşunu sağlayan mücadelenin başlangıcından itibaren milli özellikler taşıyor olmasıdır. Bu noktadan hareketle Tanıl Bora’da milliyetçi hareketlerin oluşumunda, milli devletin kuruluş sürecinin belirleyici bir önem taşıdığını dile getirmiştir (Bora, 2012, s. 13). Nitekim Milli Mücadele’nin ilk gününden itibaren hareketin çevresinde millet iradesi, milli hâkimiyet, milli vicdan ve milliyet kavramları sıkça vurgulanmıştır (Safa, 1958, s. 78). Suna Kili de ulusal kurtuluş eyleminin yarattığı en tutarlı düşüncenin Türkçülük olduğunu

dile getirmiştir (Kili, 1981, s. 63). Bu dönemde ‘milli’ kelimesinin dinsel ve laik boyutu iç içe geçmiştir. Milli bağımsızlık ve yeni bir ulus-devlet kurma amacıyla yapılan kongre, miting ve toplantılarda da ana eksenin millet olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle yeni yapının bileşenleri bu kavramlardan oluşan ortak bir payda altında toplanmaya çalışılmıştır.

Resmi (Kemalist) milliyetçilik olarak adlandırılabilir bu anlayışı Ahmet Yıldız, ‘etno-seküler milliyetçilik’ olarak nitelendirmiştir. Yıldız’a göre Türkiye’deki resmi milliyetçilik tanımı “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup, Cumhuriyet ülküsünü benimsemiş, Batılılaştırılmış Türk kültürüne bağlı, Türkçe konuşan ve köken itibarıyla Türk olan herkes” şeklinde ifade edilmiştir (Yıldız, 2001, s. 16). Ancak söz konusu süreç içerisinde millet kavramının çoğulcu bir yapı sergilediği unutulmamalıdır. Bu noktada Mustafa Kemal Atatürk’ün ortak amaç, kardeşlik gibi kavramları vurgulayan ‘Türkiye Milleti’ deyimini kullanmış olması da son derece önemli görülmektedir (Oran, 1990, s. 125). Hatırlanması gereken bir diğer nokta da din, ırk ve amaç bakımından Osmanlı-İslam çoğunluğuyla yurt edinilmiş toprakların ayrılmaz bir bütün olarak kabul edildiği Misak-ı Milli sınırlarıdır. Zürcher bu noktadan hareketle Türk etnik kimliğinden ziyade Osmanlı-İslam kimliğinin ön plana çıkartılarak, bütün Müslüman Osmanlıların egemenliğinin savunulduğunu dile getirmiştir (Zürcher, 1999, s. 203). Nitekim, daha önce de belirtildiği üzere Türk ulusal kimliğinden çok Müslüman kimlik üzerine yoğunlaşan Osmanlı kimliği sebebiyle bu dönemde halk için milli bilinçten bahsetmek pek mümkün görülmemektedir. Hatta bu sebeple halk tarafından ‘dinsiz’ nitelemesine maruz kalmamak için Atatürk ve arkadaşlarının gerçekçi ve işlevsel bir şekilde dini, laikliğin aksine, bir araç olarak seçtikleri de ifade edilmiştir (Yıldız, 2001, s. 101). Başka bir ifadeyle bahsedilen süreçte din, Türk kimliğinin inşasında istenirse dahi dışlanması mümkün olmamıştır.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra Latin harflerinin ve Miladi takvimin kabulü, kadınların toplumsal alana katılımlarının teşvik edilmesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, Şapka Kanunu’nun çıkarılması, Medeni Kanun’un kabul edilmesi gibi Batılılaşmaya yönelik reform hareketleriyle beraber laik bir anlayışla toplumun ve toplumsal alanın dönüştürülmesi milliyetçilik fikrini de etkilemiştir. Bazı yazarlar bu sürecin topluma ‘Türkleştirmek’ yoluyla

Batılılaştırmak' yöntemiyle benimsetilmeye çalışıldığını savunmuştur (Yıldız, 2001, s. 103).

Cumhuriyet milliyetçiliğinde üzerinde durulması gereken bir noktanın da dil olduğu düşünülmektedir. Bu dönemdeki dil reformlarının resmi milliyetçilikteki modernleşme projesinin en önemli ayaklarından biri olduğu da belirtilmiştir (Kili, 1981, 215). Dili bir milleti kuran en önemli unsurlardan biri olarak kabul eden resmi milliyetçilik, Türkçeyi resmi ve ana dil olarak benimsemiştir. Latin harflerinin kabulü ve dilin sadeleştirilmesi çabalarının yanı sıra dilde kurumsallaşma amacı ile Güneş Dil Teorisi ileri sürülmüştür. Bu teoriyle dünyadaki bütün dillerin Türkçe kökenli olduğu savunulmuştur. Aynı kurumsallaşma amacına yönelik olarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.

Türkiye'nin yeni milliyetçilik anlayışının etnik temellere dayandığını savunanlar görüşlerinin sebeplerini Türk Tarih Tezi ve bu tez üzerindeki tartışmalara dayandırmaktadır. Bu tez ile Türklüğün milli özgüvenini ve saygısını yeniden kazanması, Anadolu'nun yeniden Türk milli vatanı olarak kabul edilmesi, laikliğin ön plana çıkartılarak İslam öncesi Türk tarihinin vurgulanması ve dünyadaki diğer modern ve egemen milletlerle eşit olabilmek için bugünkü dünya uygarlığının kurucuları arasına Türkleri de koyarak Orta Asya merkezli bir kültürel yayılımın kabul edilmesi amaçlanmıştır (Aydın, 2008, ss. 227-228). Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasının ardından düzenlenen kongrelerde bu tez tartışmaya açılmış ve Türk ırkının medeniyet kurmadaki üstünlüğüne vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Kısaca bahsedilmeye çalışılan Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi'nin ortak noktalarının uygarlıkların temelinde Türk etnik kimliğinin konulması olduğunu söylemek mümkündür. Her iki tez de 'ortak tarih', 'ortak dil' ve 'ortak kültür' gibi milliyetçilik fikrinde son derece önemli olan kavramlar için işlevsel olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Resmi milliyetçiliğin içeriğinin oluşturulmasında Atatürk'ün millet ve milliyetçiliğe dair görüşleri de elbette önemli bir etken olmuştur. Bu sebeple görüşlerine temel hatlarıyla değinmekte fayda görülmektedir.

Atatürk milleti "dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal birlik" olarak tanımlarken, Türk milletini de "

Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” şeklinde ifade etmiştir (Köklügiller, 2008, ss 52-56). Çünkü ulus Atatürk’e göre, belirli sınırlar dahilinde oturan niteliksiz bir topluluk değil, bir irade ve ülkü birliğidir. Bu iradeye ve ülkeye sahip her vatandaş ayırım gözetilmeksizin Türk kimliğine dahil edilmektedir. Bu haliyle Atatürk’ün milliyetçilik anlayışının akılcı, çağdaş, medeni, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insani ve barışçı olduğu dile getirilmiş; komünizm, ırkçılık, totaliter faşizm, şovenizm ve teokratik düzenle bağdaşmadığı savunulmuştur (Feyzioğlu, 1987, s. 56).

Atatürk’e göre Türk milliyetçiliği ise “ilerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası temas ve ilişkilerde, bütün çağdaş milletlerle paralel ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk sosyal topluluğunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumaktır.” (Köklügiller, 2008, s. 56). Diğer devletlerin bağımsızlığına saygı gösteren bir anlayışla, her türlü yayılmacılığa karşı durarak Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını korumayı ve aynı zamanda da Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaç edinen Atatürk ulusçuluğu, herhangi bir kişi, hanedan, kurum ve sınıf egemenliğine de karşı çıkmaktadır. Türk yurttaşlığının yüksek değeri üzerinde duran bu anlayış, Türklüğü soy açısından değil; Türk ulusunun ulusal ülkü ve amaçlarına bağlılığıyla, Türk devletinin bütünlüğünün savunulmasıyla ve Türk toplumunun çağdaşlaşma çabasını benimsemesiyle değerlendirmektedir (Kili, 1981, s. 210). ‘Ayrıcalıksız, sınıfsız bir ulus’ ifadesi Atatürk’ün halkçılık ilkesini yansıtmakta ve birleştirici, bütünlendirici düşüncesini göstermektedir (Kili, 1981, s. 223). Çağdaş milletler topluluğunun eşit haklara sahip olduğu düşüncesinden temellenen bir anlayışla resmi (Kemalist) milliyetçiliğin dış ilişkilerle ilgili olarak “Yurtta sulh, cihanda sulh!” düsturunu benimsediği bu sebeple de milliyetçilik ilkesinin irredentist olamayacağı savunulmuştur (Köker, 1995, s. 150).

Resmi milliyetçiliğin ırkçı (biyolojik) bir milliyetçilik olup olmadığına dair farklı görüşler ifade edilmiştir. Ancak tarih içinde en önemli göç yolları üzerinde bulunan Anadolu üzerindeki topraklarda saf bir ırktan bahsetmek mantıklı ve mümkün görülmemektedir. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde dil, ırk ya da din bakımında farklıklar gösteren Kürt, Çerkes, Gürcü, Abhaza, Laz gibi çok sayıda etnik kökenin var olduğu da bilinmektedir. Osmanlı’nın dağılmasında etkili olan faktörleri bizzat tecrübe etmiş aydınların

yeni kurulan devlette ırkçı bir milliyetçilik izledikleri takdirde bu etnik gruplarla gelecekte sorun yaşayabileceklerini tahmin etmeleri zor değildir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin ırkçı bir milliyetçilik benimsemese dahi uyguladığı politikalarla Anadolu'da eskiden beri yaşamakta olan bütün ulusları tek bir kültürel kimlik potası içinde eritmeye çalıştığı da savunulmaktadır (İnaç, 2005, s. 104).

Açıklanmaya çalışıldığı üzere, Cumhuriyet'in kurulması ve sonrasındaki kısa sürede kurgulanan Türk milliyetçiliği, ortak dil, ortak tarih ve ortak kültür kavramlarına dayanmaktadır. Ele alınan dönem sonrasındaysa Türk milliyetçiliğine dair görüşlerin daha çok Ziya Gökalp'in bu konuya dair fikirleri ve bu fikirlere yönelik eleştiriler etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu sebeple Türk milliyetçiliğinin öncülerinden kabul edilen başlıca yazarların milliyetçilik ile ilgili görüşlerini ve o dönemlerde daha çok Batılılaşma olarak karşımıza çıkan fikirlerini incelemekte fayda görülmektedir. Ancak bu açıklamalar yapılırken Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) öncülleri dikkate alınacaktır. Elbette Türkiye'de Türk milliyetçiliğinin tek siyasi temsili MHP değildir. Aksine TBMM'de yer alan neredeyse bütün partilerin bir açıdan Türk milliyetçiliğine vurgu yaptığını söylemek mümkündür. Fakat diğer siyasi partiler bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

3.1. Ziya Gökalp ve Batılılaşma Algısı

Ziya Gökalp, 19. Yüzyılın sonlarından itibaren şekillenmeye başlayan Türk milliyetçiliğinin teorik bir zemine oturtulmasında önemli katkılar sağlamış bir yazardır. Milliyetçiliğin Batı kökenli bir ideoloji olması, Gökalp'in Türk milliyetçiliğine sunduğu bu katkıların teorik çerçevesinde Batılı düşünme tarzının önemli bir yer tutmasına sebep olmuştur. Osmanlı'nın özellikle son dönemlerinde hız kazanan Batılılaşma hareketleri, Gökalp'in milliyetçiliğe dair fikirlerini de etkilemiştir. Ancak ilerleyen kısımlarda açıklanacağı üzere Gökalp Batı düşüncesini olduğu gibi alıp, aynı şekilde yansıtan bir düşünür olmamıştır.

Osmanlı-Türk toplumunun girdiği milli kimlik hassasiyetiyle Batılılaşma ihtiyacından doğan gerilim ve bir anlamda çelişkiyi 'kültür' ve 'medeniyet' arasında kavramsal bir ayırım yaparak çözmeye çalışan Gökalp, İslam, Türklük ve Batı eğilimli modernleşme ile Osmanlı-Türk kimliği sentezini oluşturmaya çalışmıştır. Doğu-Batı ayrımı konusunda her iki tarafın ortak noktada buluşabileceği bir yaklaşımla kendine özgü bir sentez ortaya koymuştur. Bu

konudaki fikirlerini açıklaması açısından “Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim.” sözleri önemli görülmektedir. Türkleşmek ve İslamlaşmak arasında bir çatışma görülmediği gibi bu iki idealle çağdaşlaşma arasında da çatışma yoktur. Gökalp, Türk milletinin daha fazla Türkleşerek, Müslüman dünyasıyla bağlarını koparmayarak yani İslamlaşarak fakat aynı zamanda da yüzünü Batıya çevirerek varlığını koruyabileceğini savunmuştur. Ona göre muasır bir İslam Türklüğünün oluşturulması gereklidir (Gökalp, 2014, ss. 16-18).

“Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” şeklinde formüle ettiği görüşlerinde çağdaşlaşmayı, Batı medeniyetinin bilimsel ve teknolojik gelişmelerini alıp, uygulama anlamında kullanmış ve Batı hayat tarzının, kültürel değerlerinin benimsenmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu açıdan Gökalp, çağdaşlaşma konusunda bağımsız olabilmeyi önemsemiş ve kültürel değerlere de değinmiştir. Batılılaşma şekil ve görünüş olarak değil, modern Avrupa medeniyetine intibak etme, bilimsel teknolojik ve sanayiye dair gelişmeleri izleyerek kullanma anlamına gelmektedir. Kendi ifadesiyle “Müsbet ilimlerin sonuçları değil, ilimlerin usulleri alınmalıdır.” Bu açıdan bakıldığında Batılılaşma, Gökalp’e göre milli ve bağımsız bir toplumun kendi ekonomik şartlarına yönelerek kalkınmasıyla mümkün olacaktır (Gökalp, 1997, s.33).

3.2. Yusuf Akçura ve Batılılaşma Algısı

Türkiye’deki Türk milliyetçiliğinin temellerini derinden etkileyen diğer bir düşünür de Yusuf Akçura’dır. Akçura, Osmanlı’nın gerilemesinin engellenmemesi üzerine 1904’te Üç Tarz-ı Siyaset makalesini yazmış ve bu makalede Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirlerinin uygulanabilirliğini, yararlarını ve sonuçlarını tartışmıştır.

Osmanlı’da Türkçülük fikrinin geç geliştiğini dile getiren Akçura, Türk unsurunun iktisadi ve sosyal yönden yeteri kadar olgunlaşmaması ve Hıristiyan unsurların bağımsızlık istekleriyle dolu olması sebebiyle bu ideolojinin gerçekleşmesi için sarf edilen emeklerden beklenen sonucun alınmadığını savunmuştur (Akçura, 2015, s. 72).

Batılılaşmayı ideolojik bir seçim olarak değil, pratik bir zorunluluk olarak gören Akçura’ya göre bu siyaset, Türkler için hayat memmat meselesidir. Ancak

Akçura, birçok Türkçü aydınının savunduğu Batının yalnızca tekniğinin alınması, milli fikirlerinse korunması görüşüne karşı çıkmaktadır. Çünkü Akçura uygarlığı bir bütün olarak görmektedir. Bu sebeple Batının maddi ve fikri yönlerini ayırmak anlamsızdır. Akçura'nın Batılılaşmaya dair bu yöndeki fikirleri kendi ifadesiyle “Zeppelin ve Blériot’ya çirak olmak istiyorsak mutlaka Kant ve Comte’un şakirdi olmak zorundayız.” (Georgeon, 2008b, s. 512) şeklinde formüle edilmiştir.

Türk milliyetçiliğini etkileyen başlıca yazarların düşünceleri açıklanmaya çalışıldığı üzere Batı karşıtı bir çizgide gelişmemiştir. Siyasallaşan Türk milliyetçiliğinin öncü kurum ve kuruluşlarıyla¹ günümüzde TBMM’de Türk milliyetçiliğinin en büyük temsilci MHP için de aynı şeyi söylemek mümkündür.

4. MHP’NİN AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE YAKLAŞIMI

Temel ideolojisini Alparslan Türkeş’in oluşturduğu MHP’nin, farklı milliyetçilik anlayışlarını bir potada eritmesiyle, katı milliyetçilik ile İslamcılık ve muhafazakârlık gibi siyasal düşünce sistemleri arasında hareketli bir geçişkenlik kazandığı dile getirilmiştir (Can, 2008, s. 663). Hem bu geçişken niteliğin hem de Türkiye’nin genel politik duruşunun etkisiyle Türk milliyetçiliği dünyaya ve Batı’ya kapalı ya da karşı bir tutum içerisinde bulunmamıştır.

MHP’nin milliyetçilik anlayışını Dokuz Işık Doktrini ile tanımlayan Türkeş; milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilik ilkelerini benimsemiştir. Ekonomi, siyaset ve kültür alanlarında ulusal ve evrensel sorunlara değinen doktrin, MHP’nin temel düşünce sistemini belirleyen unsur olmuştur. İrkçı milliyetçiliği eleştiren Türkeş’e göre Türklük onurunu taşıyan ve kendini Türk olarak kabul eden herkes Türk sayılmıştır (Türkeş, 1967, s. 6).

Soğuk Savaş döneminde neredeyse her milliyetçi görüşün karşı olduğu komünizm için Türkeş de “Başboş solcu, komünisti Marksist, ne idüğü belirsiz, Türk ahlakına kasteden, kültür, sanat, fikir hareketlerine müsaade etmeyeceğiz.”

¹ Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve Dergisi, Türk Ocakları, Millet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi vb.

(Bora, 2008, s. 693) sözleriyle tutumunu açıkça dile getirmiştir. 1970’li yılların ikinci yarısında da Ülkücü Hareket için temel motivasyon anti-komünizm ve daha genel anlamda şiddetli sol karşıtlığı olmuştur (Can, 2008, s. 665).

1960 Askeri Müdahalesini partiler üstü olarak gören ve milli birliği sağlayacak bir reform hareketi olarak yorumlayan Türkeş’in “Beynelmilel komünizm, içerdeki satılmış hainlerle bağımsız son Türk devletini yıkmak istemektedir. Millet ve vatan bütünlüğümüze kasteden bu hain eller mutlaka kırılacaktır. Bu amaçla, [...] Türk milliyetçiliği şuuru, her müessesenin tavizsiz bir şekilde uygulayıp, savunacağı bir ideoloji olmalıdır.” sözleri 1960 ve 70’li yıllarda MHP’nin misyonunu özetlemektedir (Can, 2008, s. 681).

1980 Müdahalesinden sonra Ülkücü Hareket öncelikle İslam ile bağlarını kuvvetlendirmiş ve Türk-İslam Sentezi, Türk-İslam Ülküsü gibi söylemler tekrar ön plana çıkmıştır. Nitekim Tanıl Bora ve Kemal Can da 12 Eylül sonrasında Ülkücü Hareketin ideolojisinde ana eksenin İslamlaşma olduğunu dile getirmişlerdir. Aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla Türki Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarına kavuşması sonucunda Kafkasya ve Orta Asya’da milliyetçi hareketlerin tetiklendiği ve böylelikle Ülkücü ideolojinin Turan hayallerinin de canlandığı yorumları yapılmıştır (Bora, Can, 1991, ss. 514-515).

1997’de Türkeş’in ölümünün ardından Devlet Bahçeli MHP genel başkanlığına seçilmiştir. Bahçeli’nin, Türkeş’in tarihsel ‘başbuğluğunu’ devralmadığı ancak lider olarak ülkücü harekette önemli bir ağırlığının olduğu ifade edilmiştir (Can, 2008, s. 683). Bahçeli başkanlığındaki MHP’nin genelde Batı, özeldeyse Avrupa Birliği’ne yaklaşımının ana hatlarıyla değişmediğini söylemek mümkündür. Öyle ki MHP bu tarihten sonra da Batı karşıtı bir duruş sergilememiş ancak ideolojik olarak hassasiyet geliştirdiği noktalara dikkat çekmiştir.

1999 Seçim Beyannamesi’nde AB’yle ilişkilerin Soğuk Savaş sonrasında değişmeye başladığını, bu sebeple geline noktanın gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulayan MHP, Türkiye’ye birçok şartın dayatıldığını ve ikili anlaşmaların yok sayıldığını dile getirmiştir. AB’nin yaklaşımı dışlayıcı, ön yargılı ve dayatmacı şeklinde nitelendirilmiş; ancak bir devlet politikası haline

gelen tam üyelik hedefinin parti tarafından da ilke olarak benimsendiği ifade edilmiştir (MHP, 1999, ss. 57-58).

2002’de parti, AB üyeliğini desteklediğini tekrarlamıştır. Türkiye’nin milli ve manevi değerlerini koruyarak dini ve kültürel kimliğiyle üye olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Fakat AB’nin Türkiye’yi “özürlü bir aday ülke” olarak göstermek istemesi ve çifte standartlı tutumunu değiştirmesi gerektiği de dile getirilmiştir (MHP, 2002, ss. 119-120). AB’nin Türkiye dışındaki başka hiçbir ülkeden Kopenhag kriterlerine ‘tam’ uyumu istemediğini savunan MHP, bu görüşünü Slovakya’nın Romenler konusunda eleştiriliyor olmasına rağmen AB’ye üyeliğinin kabul edilmesi gibi örneklerle desteklemiştir (MHP ARGE, 2004). MHP, 2004 AB zirve kararlarının da diğer aday ülkelerden farklı bir yol üzerine bina edildiğini savunmuş ve istenilen şartların “Sevr ile karşılaştırıldığında sanki Sevr’in yeniden diriltilmesi” anlamına geldiğine dikkat çekmiştir (MHP ARGE, 2009). 2007’deyse slogan haline gelen “AB’yle ilişkiler Türkiye için bir kimlik ve kader sorunu değildir.” ve “Türkiye AB’nin yörüngesinde sürüklenmeye mecbur, mahkum ve muhtaç değildir.” argümanlarına vurgu yapılmıştır (MHP, 2007, s. 120).

MHP, AB-Türkiye ilişkilerine yönelik olumsuz eleştirilerinin temel noktalarını Cumhuriyet’in ‘Kuruluş Belgesi’ olarak kabul edilen Lozan Barış Anlaşması’nın ve devletin yapısına dair temel ilkelerin sorgulanması şeklinde özetlemektedir. AB’nin anlaşmayla tanınan gayri Müslim azınlıklar dışındaki azınlıkların varlığının kabul edilmediğine yönelik söylemleri (MHP ARGE, 2004, s. 48) MHP tarafından sert bir şekilde eleştirilmektedir. Birliğin bu yaklaşımının yeni azınlıklar yaratmaya yönelik olduğu dile getirilmiş, istenilen haklarla “devletin bölünmez bütünlüğünün ve üniter yapısının” sorgulandığı, ulus-devlet yapısının değiştirilmeye çalışıldığı savunulmuştur (MHP ARGE, 2004). Bu anlamda MHP, Türkiye’deki millet kavramının etnik dil ve kültürel farklılıkların üstünde, ortak değerler üzerine inşa edilmiş niteliğine dikkat çekmektedir.

MHP, AB’den gelen, ağırlıklı olarak Kürt kimliği etrafında şekillenen eleştirilerle Kürtçe eğitim ve iletişim özgürlüğü gibi tamamlayıcı taleplerin, PKK’nın amaç ve istekleriyle aynı doğrultuda olduğunu ifade etmektedir

(Bahçeli, 2002, ss. 51-52). Bu sebeple Kürt kimliği etrafındaki tartışmalar, AB'nin ele aldığı şekilde azınlık hakları içerisinde değil; çoğu zaman terörle mücadeleyle eş tutularak, milli güvenlik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Aynı zamanda MHP, 2011 Seçim Beyannamesi'nde anayasa değişikliği veya yeni bir anayasa yapılması durumunda, asla tartışmaya dahi almayacağı konular arasına “farklı etnik kimliklere siyasi ve hukuki statü tanınarak çok parçalı millet yapısı oluşturulması” ve “milli kimlik tanımının değiştirilerek ‘Türkiyelilik’ kavramının esas alınması” maddelerini ekleyerek bu hususta değişmez bir çizgiye sahip olduğunu göstermiştir.

Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve iletişim özgürlüğü konusunda da MHP, eleştirilerin başladığı tarihten bu yana aynı tutumu sergileyerek, taleplere karşı çıkmıştır. Kürtçe yayın kanallarının açılması, üniversitelerde Kürtçe bölümler açılması ve seçim kampanyalarında Kürtçe'ye izin verilmesi gibi özellikle AKP hükümeti döneminde gerçekleştirilen düzenlemeler, milletin arasında nifak sokma çabası olarak nitelendirilmiştir. Bahçeli de AB tarafından olumlu yönde ilerleme kaydedildiği ifade edilen gelişmeleri, milli birlik ve bütünlük açısından sakıncalı bulmuş, yıkıcı olarak değerlendirmiştir (Türkçeye Rakip Çıkma Aymazlığı, 2015). Düzenlemelerin aynı yönde devam etmesi durumunda Türkiye'nin hızlı bir şekilde iki dilli, iki devletli bir federasyona döneceği grup konuşmalarında özellikle vurgulanmıştır (Bahçeli, 2012)

‘Kürt Sorunu’nun çözümüne yönelik tasarlanan ve AB tarafından olumlu karşılanan Demokratik Açılım da MHP tarafından birçok boyutta sert bir şekilde eleştirilmektedir. İzlenen politikaların Kürt Sorununun çözülmesiyle değil Türkiye'nin parçalanarak doğusunda bir Kürdistan'ın kurulmasıyla sonuçlanacağı savunulmaktadır. MHP, AKP Hükümetinin başlattığı açılımın, sorunun başından itibaren siyasi azınlık haklarının kolektif olarak kullanılacağı esasına dayandırılması sebebiyle, meselenin etnik bir sorun olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. MHP'ye göre soruna bu şekilde yaklaşılması, çözüm sürecinin PKK talepleri doğrultusunda şekillenmesini kaçınılmaz hale getirecektir. Sürecin bu yönde devam etmesi Bahçeli tarafından “Terör örgütü ve etnik bölücülerle, yöredeki kardeşlerimiz aynı kefeye konulacak ve PKK'nın bunların temsilcisi olduğu gibi bir sonuç doğacaktır.” sözleriyle ifade edilmiştir. Böyle bir durumun gerçek olmamakla beraber, ciddi tehlike arz ettiği de

belirtilmiştir. Bahsedilen sebeplerle, AKP'nin açılım sürecinin hareket noktasının 'yanlış ve sakat olduğu' dile getirilmiştir. Aynı zamanda sürecin demokrasi ambalajının içine sarıldığı ifade edilerek, hükümetin samimiyetten ve şeffaflıktan uzak olduğu savunulmuştur (Bahçeli, 2009).

MHP, AB'nin Heybeliada Ruhban Okulu'nun Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak açılması, ekümenlik statüsünün tanınması ve Azınlık Vakıfları hakkında yeni düzenlemeler yapılması gibi azınlık haklarına dair diğer önerilerini 'gizli isteklerin eğitim talebi adı altında sunulması' şeklinde değerlendirmektedir. Eğitim talebi adı altında öne sürülen bu taleplerin aslında yabancı uyrukluların Patrikhane'de çalışmasının ve Patrik seçilmesinin yolunun açılması amacına yönelik olduğu savunulmaktadır (MHP ARGE, 2006).

MHP'nin, Türkiye-AB ilişkilerinde net bir şekilde karşı çıktığı bir diğer nokta Türklük değerlerine hakarete dair cezaları düzenleyen TCK'nın 301. Maddesine yöneliktir. MHP, maddenin fikir ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmesini, Türklüğe, Türk devletine ve Türk milletine hakaret etmenin serbest bırakılmasını, AB'nin medeniyet ve demokratikleşmede belirleyici bir unsur olarak göstermeye çalıştığını vurgulamaktadır. Bu madde çerçevesinde ayrıca Ermeni soykırımı iddiasının ve taraftarlarının da önünün açılmak istendiği görüşüne yer verilmiştir (MHP ARGE, 2006). Korunmak istenilenin fikir ve ifade özgürlüğü değil; Türkiye'ye karşı kin ve nefret duyanlar, Türkiye'nin tarihini karalamak isteyenler, Türk milli ve manevi değerlerine hakaret etmek isteyenler olduğu dile getirilmiştir (MHP ARGE, 2006).

MHP'nin AB-Türkiye ilişkilerinde sert bir üslupla karşı çıktığı bir diğer nokta da Kıbrıs konusu etrafında şekillenmektedir. AB'nin Kıbrıs'a yönelik isteklerini kullanarak Türkiye için ilerleme sağlamada zorunlu bir kriter haline getirdiğini savunan MHP (MHP ARGE, 2009), müzakerelerin tamamlanabilmesini adanın geleceğinin Rum-Yunan-AB üçlüsünün istekleriyle şekillendirilmesine bağlandığını ifade etmiştir. Sonuç olarak AB aracılığıyla Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanacağı ve bu şekilde Yunan ideali "ENOSİS" in gerçekleştirileceği savunulmuştur (MHP ARGE 2010). Rum tarafının uzlaşmaz tutumunda AB'nin Rum taraftarı tavrının etkili olduğunu dile getiren MHP, Kıbrıs Türklüğünü azınlık statüsüne indirip adadaki varlığını tehlikeye atarak,

1974 öncesi şartlara zorlayacak hiçbir durumun kabul edilebilir olmadığını vurgulamıştır. MHP adaya dair gerçekçi, uygulanabilir ve sürdürülebilir tek çözümün iki bölge, iki milletli ve iki devletli bir ortaklık yapısına dayandırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır (MHP ARGE, 2010).

SONUÇ

Osmanlı'nın Batı karşısındaki eski gücüne tekrar ulaşması amacıyla ortaya atılan fikirlerden biri olan Türkçülük, gelişimini izleyen yıllardaki ulusal ve uluslararası konjonktürün de büyük etkisiyle hiçbir zaman Batı'ya karşı ya da kapalı bir tutuma sahip olmamıştır. Türk milliyetçiliğinin temel taşlarını yerine oturtan Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi önemli fikir adamlarının düşüncelerinde de bu analizi okumak son derece kolaydır. Nitekim söz konusu yazarlar da eserlerinde Batı'ya dair düşüncelerini açıkça dile getirmiş ve Batılılaşmanın sürdürülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Cumhuriyet döneminde yeni oluşturulmakta olan millet için birleştirici bir unsur olarak da kullanılan Türkçülük fikrinin Batılılaşma politikasıyla eş zamanlı sürdürüldüğünü söylemek de mümkündür.

Farklı milliyetçilik anlayışlarını potasında eritmesiyle geçişken bir nitelik kazanan MHP de Batı'ya ve Batılılaşmaya karşı aynı tutumu sergilemiştir. Öyle ki parti kuruluşundan bugüne Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini resmi beyanlarında da dile getirmektedir. Ancak genelde Türk milliyetçiliği özelden MHP'nin Batı ve Batılılaşma algısında dikkat edilmesi gereken konular ideolojik olarak hassasiyet geliştirilen noktalardır. Bu anlamda MHP, devletin yapısına dair temel ilkelere vurgu yapmaktadır.

AB'nin Türkiye'ye karşı yaklaşımının çifte standartlı olduğunu savunan MHP, ilişkilerin samimiyetten uzak olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. MHP'nin Türkiye-AB ilişkilerinde karşı çıktığı konulardaki gerekçeleri dikkatle incelendiğinde, şeffaflıktan uzak olduğu savunulan AB talepleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim MHP, AB'nin Kopenhag kriterlerine uyum için Türkiye'den yerine getirmesi isteminde bulunduğu neredeyse her konuda gösterilen amaç ile 'aslında' arzulanan amacının son derece farklı olduğunu vurgulamaktadır. Taleplerin olduğu gibi sorgulanmadan yerine getirilmesi halinde sonucun Türkiye'nin aleyhine olacağı savunulmaktadır. En kısa haliyle MHP, Türkiye'nin AB üyeliğine giden süreci yakından izlemekte ve

desteklemektedir ancak bu destek hassasiyet geliştirilen noktalardan taviz verilmemesi şartına bağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akça, Ü. (2003). *Küreselleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliği Dünü, Bugünü, Yarını*, (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akçura, Y. (2015). *Türkçülük-Türkçülüğün Tarihi Gelişimi* (5. Baskı). İstanbul: İlgü Kültür Sanat.
- Aydın, S. (1993). *Modernleşme ve Milliyetçilik*, Ankara: Gündoğan.
- Bahçeli, D. (2002). *Son Gelişmeler Işığında Türkiye'nin AB Üyeliği ve Milliyetçi Hareket Partisi*, Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (2009). *Açılımın Karanlığında Türkiye*, (13 Kasım 2009, TBMM Genel Kurulu Konuşması). Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (2012). *Müzakerelerin Sonu 'İhanet ve Bölünme'*, (27 Kasım 2012 TBMM Grup Konuşması). Ankara: MHP.
- Bora, T. (2008). Alparslan Türkeş, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 686-696). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Bora, T. (2012). *Türk Sağının Üç Hali Milliyetçilik Muhafazakârlık İslâmcılık* (7. Baskı). İstanbul: Birikim.
- Bora, T., Can, K. (1991). *Devlet Ocak Dergâh 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*. İstanbul: İletişim.
- Can, K. (2008). Ülkücü Hareketin İdeolojisi, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 663-685). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Coşkun, İ. (1991). *Batı İdeolojilerinin Türk Tarih Anlayışına Yansımaları Üzerine*, Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- Feyzioğlu, T. (1987). *Atatürk ve Milliyetçilik* (2. Baskı). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi: 1.
- Georgon, F. (1996). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, (2. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Georgon, F. (2008a). Türk Milliyetçiliği Üzerine Yazılar Suyu Arayan Adamı Okurken, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 23-36). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Georgon, F. (2008b). Yusuf Akçura, Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 505-515). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Göçek, F. M. (2008). Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım. Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. (4. Cilt). *Milliyetçilik* içinde (s. 63-77). (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Gökalp Z. (1997). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İstanbul: Toker.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Bilge Oğuz.
- İnaç, H. (2005). *AB'ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*, Ankara: Adres.
- Karakaş, M. (2000). *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Ankara: Vadi.

- Karpat, K. (1995). *Kimlik Sorunun Türkiye’de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi. Türk Aydını ve Kimlik Sorunu*, Sabahattin Şen (Haz.). İstanbul: Bağlam.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasisi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş.
- Kili, S. (1981). *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Köker, L. (1995). *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi* (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Köklügiller, A. (2008). *Milliyetçilik Nedir, Ne Değildir*, İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Kushner, D. (2009). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908* (2. Basım). Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem (Çev.). İstanbul: Kesit.
- Lewis, B. (2013). *Modern Türkiye’nin Doğuşu* (2. Baskı). Boğaç Babür Tuna (Çev.). Ankara: Arkadaş.
- Mardin, Ş. (2009). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4* (19. Baskı). Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder (Der.). İstanbul: İletişim.
- McCarty, J. (2012). *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*. Fatma Sarıkaya (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- MHP (1999). *Lider Türkiye’ye Doğru*, 18 Nisan 1999 Seçim Beyannamesi.
- MHP (2002). *Türkiye’nin Onurlu Geleceği*, 3 Kasım 2002 Seçim Beyannamesi.
- MHP (2007). *Millî Duruş ve Kararlılık Belgesi*, 22 Temmuz 2007 Seçim Beyannamesi
- MHP (2015). *Huzurlu ve Güvenli Gelecek*, 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi.
- MHP ARGE (2004). *Avrupa Komisyonu’nun Türkiye İlerleme Raporu, Etki Raporu ve Tavsiyeleri Genel Değerlendirme*. Ankara: MHP.
- MHP ARGE (2006). *2006 Yılı İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi*, Ankara: MHP.
- MHP ARGE (2009). *Avrupa Birliği*, Ankara: MHP.
- MHP ARGE (2010). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara: MHP.
- Oran, B. (1990). *Atatürk Milliyetçiliği Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme* (2. Basım). Ankara: Bilgi.
- Safa, P. (1958). *Türk İnkılâbına Bakışlar* (2. Baskı). İstanbul: İnkılâp.
- Sander, O. (2008). *Siyasi Tarih 1918-1994* (17. Baskı). Ankara: İmge.
- Sander, O. (2009). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e* (18. Baskı). Ankara: İmge.
- Sarınay, Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul: Ötüken.
- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar Cemaati Modern Ulus Fikrine Dair*, Özlem Okur (Çev.). İstanbul: Kesit.
- Şen, Y. F. (2008). *Türk Siyasal Kültüründe Millet Algısı ve Milliyetçilik*, (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tanör, B. (1997). *Kuruluş (Türkiye 1920 Sonraları)*, Ankara: Yenigün.
- Togan, A. Z. V. (1981). *Bugünkü Türkî (Türkistan) ve Yakın Tarihi Batı ve Kuzey Türkistan* (2. Baskı). İstanbul: Enderun.
- Tuna, K. (1991). *Türk Tarih Tezleri ve Sosyoloji*, Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- Tüfekçioğlu, H. (1992). *Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını. Sosyoloji*. İstanbul, 45-96.
- Türkçe’ye Rakip Çıkarma Aymazlığı Siyasi Cinayettir. (2015, 27 Ocak). Ortadoğu, <http://www.ortadogugazetesi.net/haber.php?haber=turkce-39ye-rakip-cikarma-aymazligi-siyasi-cinayettir&id=40142>.
- Türkeş, A. (1967). *Dokuz Işık*, İstanbul: Sulhi Garan.

- Yazıcıoğlu, M. (1998). Milliyetçilik Devlet Millet Kaynaşmasının Temel İlkesidir, *Türkiye Günlüğü*, 50, 152-161.
- Yıldız, A. (2001). *Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*, İstanbul: İletişim.
- Zürcher, E. J. (1999). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (4. Baskı). İstanbul: İletişim